

บทบาทความเชื่อผีปู่ตาบ้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
Role of Belief in Ancestral Spirits in a Rural Community of Ban Non Tae Tha Song
Khon Subdistrict Mueang District Maha Sarakham Province

นฤมล กางเกตุ^{1*} และชนิกานต์ ทับลือชัย²

Naruemol Kangked^{1*} and Chanikan Thapluaechai²

¹อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

²นักศึกษา สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

¹Lecturer from the Faculty of Humanities and Social Sciences Rajabhat Mahasarakham University

²Student of Social Science for Local Development Rajabhat Mahasarakham University

*Corresponding Author Email: naruemol.k@rmu.ac.th

Received: 28 May 2025

Revised: 5 June 2025

Accepted: 7 June 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของศาลปู่ตาบ้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม 2. เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีปู่ตาในชุมชนบ้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม และ 3. เพื่อศึกษาบทบาทความเชื่อผีปู่ตาของคนในชุมชนบ้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจงทั้งหมด แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสัมภาษณ์และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ศาลปู่ตาบ้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ตั้งอยู่ที่ศาลาหนองบก หมู่ที่ 16 ข้างศาลจะเป็นหนองน้ำชุมชนซึ่งเรียกว่า หนองบก เป็นอาคารไม้ บันไดก่ออิฐปูน 3 ชั้น ภายในศาลปู่ตาไม่ปรากฏรูปปูนปั้นซึ่งเป็นรูปบุคคล มีเฉพาะปูนปั้นรูปสัตว์ต่าง ๆ ที่ชาวบ้านนำมาถวาย เจ้าปู่หนองบก 2) ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีปู่ตาบ้านโนนแต่ พบว่าความเชื่อเกี่ยวกับผีปู่ตาบ้านโนนแต่มีความเชื่อ 2 ด้าน คือ การบนบานเพื่อขอให้ประสบความสำเร็จในสิ่งต่าง ๆ และการแก้บน ซึ่งเป็นการเลี้ยงผีปู่ตาเพื่อขอบคุณที่ช่วยให้สำเร็จ โดยมีพิธีเลี้ยงผีปู่ตา คือ พิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ตาประจำปี จัดขึ้นในเดือน 3 ของทุกปี เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับการเสี่ยงทายฝนฟ้าในการทำการเกษตร และเดือน 6 เป็นเลี้ยงทุกวันพุธแรกของเดือน 6 เรียกว่า การเลี้ยงผี และพิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ตาประจำวัน “วันพุธ” เป็นพิธีกรรมการเลี้ยงจากการบนบาน ซึ่งชาวบ้านเลี้ยงทุกวันพุธที่ไม่ตรงกับวันพระตามปฏิทิน และ 3) บทบาทความเชื่อผีปู่ตาของคนในชุมชนบ้านโนนแต่ มี 3 ด้าน คือ (1) บทบาทความเชื่อด้านการเกษตร ด้วยวิถีชีวิตของชาวบ้านโนนแต่ส่วนใหญ่ทำการเกษตรปลูกข้าว ปลูกอ้อย และปลูกมัน ความเชื่อความศรัทธาต่อผีปู่ตาที่ชาวบ้านโนนแต่จึงได้ให้เจ้าทำการทำนายและบนบานจากผีปู่ตาขอให้ได้ผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น และขอให้ฝนตกตามฤดูกาล (2) บทบาทความเชื่อด้านสุขภาพ ชาวบ้านเชื่อว่าถ้ามาอยู่ในการดูแลของผีปู่ตาจะทำให้มีสุขภาพที่แข็งแรงไม่เจ็บไข้ได้ป่วยพบเจอแต่สิ่งดี ๆ เปลี่ยนมานับถือผีปู่ตา พอถึงช่วงเข้าพรรษาจะมีการนำดอกไม้ธูปเทียนบูชาเพื่อแสดงความเคารพ เรียกว่า ขึ้น

ของรักษา ทำให้เกิดความสบายใจในการใช้ชีวิต และ (3) บทบาทความเชื่อด้านสังคม เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ ทำให้เกิดความเชื่อต่าง ๆ เกิดขึ้น ความเคารพบูชากราบไหว้ผีปู่ตา เป็นพื้นที่ส่วนกลางในการทำกิจกรรมสำคัญต่าง ๆ ของชุมชน

คำสำคัญ: ความเชื่อผีปู่ตา, บ้านโนนแต้, มหาสารคาม

Abstract

This research consists purposes were 1. to study the general condition of the Pu Ta Shrine in Ban Non Tae Tha Song Khon Sub-district Mueang District Maha Sarakham Province 2. to study the beliefs and rituals related to the spirit of Pu Ta in the community of Ban Non Tae Tha Song Khon Sub-district Mueang District Maha Sarakham Province and 3. to study the role of the belief in the spirit of Pu Ta among the people in the community of Ban Non Tae Tha Song Khon Sub-district Mueang District Maha Sarakham Province. This is a qualitative research. The research instrument used was a structured interview. The target group consisted of 30 purposively selected individuals. The data collected from interviews and relevant documents were analyzed using content analysis. Research Findings 1) The Pu Ta Shrine of Ban Non Tae located in Tha Song Khon Sub-district, Mueang District, Maha Sarakham Province, is situated at the Nong Bok Pavilion in Village No. 16 Next to the shrine is a community pond called Nong Bok. The shrine is a wooden structure with a three-step cement and brick staircase. Inside the shrine, there are no human statues; instead, there are only various animal figures, which were offered by the villagers to the guardian spirit known as Chao Pu Nong Bok 2) The beliefs and rituals related to the Pu Ta spirit in Ban Non Tae were found to involve two main aspects: (1) making vows to request success in various endeavors and (2) fulfilling those vows through ritual offerings to express gratitude. The community holds annual ceremonies for the Pu Ta spirit. One is performed in the third lunar month, focusing on predicting rainfall for agricultural purposes. Another takes place in the sixth lunar month, specifically on the first Wednesday and is known as the general ritual feeding of the spirits. Additionally, villagers perform personal rituals on Wednesdays that do not coincide with Buddhist holy days, as a way to fulfill their vows to the Pu Ta spirit and 3) The role of Pu Ta spirit beliefs in the Ban Non Tae community is expressed in three main areas: (1) Agricultural Role: As most villagers engage in farming activities such as rice, sugarcane and cassava cultivation, they rely on the Pu Ta spirit for guidance and blessings. The village shaman (Khaocham) makes offerings and asks the spirit to help ensure good yields and timely rainfall (2) Health Role: Villagers believe that by seeking protection from the Pu Ta spirit, they can maintain good health and avoid illness. During the Buddhist Lent period, offerings of flowers, incense and candles are made in a ritual called “Khuen Khong Raksa” to express respect and to bring peace of mind and (3) Social Role: The belief in the Pu Ta spirit serves as a spiritual anchor,

fostering faith and respect within the community. The shrine acts as a communal space for significant local activities, reinforcing social bonds and cultural identity.

Keywords: Belief in Ancestral Spirits, Non Tae Village, Maha Sarakham

บทนำ

ผีปูด้า ถือเป็นหนึ่งในผีประจำหมู่บ้านที่สำคัญที่สุดในวัฒนธรรมพื้นบ้านของภาคอีสาน ความเชื่อนี้สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนและมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตความสัมพันธ์ทางสังคม และความสมดุลของธรรมชาติในชุมชน ซึ่งในอดีตนั้นชาวอีสานมีความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษที่สถิตอยู่ในธรรมชาติ โดยเฉพาะผีปูด้าที่เชื่อว่าเป็นวิญญาณของผู้ก่อตั้งหมู่บ้านหรือผู้นำชุมชนรุ่นแรก ๆ ผีปูด้าจะคอยดูแล ปกป้องรักษาหมู่บ้านให้พ้นจากภัยพิบัติ โรคระบาด และสิ่งชั่วร้าย โดยมีศาลเพียงตา ที่ชาวบ้านเรียกว่า ศาลปูด้า อยู่บริเวณชายป่าหรือชายหมู่บ้าน มีพิธีกรรมเช่นไหว้ เช่น “พิธีเลี้ยงผีปูด้า” ซึ่งจะมีการประกอบพิธีกรรมปีละครั้งหรือเมื่อมีเหตุการณ์สำคัญ และมีของเซ่นไหว้พื้นบ้าน เช่น เหล้าขาว ไก่ต้ม ข้าวเหนียว กล้วย อ้อย เมื่อพุทธศาสนาเข้ามาในพื้นที่ภาคอีสาน ความเชื่อผีปูด้าเริ่มผสมผสานกับศาสนาพุทธ ทำให้พิธีกรรมบางอย่างได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา เช่น การเชิญพระสงฆ์มาสวดก่อนพิธี หรือการเชื่อมโยงผีปูด้าเข้ากับแนวคิดเรื่องกรรมและบุญ ผีปูด้าเริ่มถูกมองว่าเป็น “เทวดาท้องถิ่น” มากกว่าจะเป็นผีเกิด การจัดระเบียบพิธีกรรมให้อยู่ภายใต้กรอบศีลธรรมของพุทธศาสนา (ปราณี วงษ์เทศ, 2538) พิธีเลี้ยงผีเริ่มมีรูปแบบเป็นทางการมากขึ้น ปัจจุบันแม้ความเชื่อผีปูด้าจะยังคงอยู่ แต่ได้รับอิทธิพลจากสังคมสมัยใหม่ เทคโนโลยี และการศึกษา พิธีกรรมดั้งเดิมบางส่วนลดบทบาทลง โดยเฉพาะในเมือง แต่ในชนบทก็ยังคงมีการรักษาไว้ในฐานะวัฒนธรรม การเลี้ยงผีปูด้ากลายเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีท้องถิ่น เช่น ประเพณีบุญเดือนหก บางหมู่บ้านใช้พิธีกรรมนี้เป็นเครื่องมือในการสร้างความสามัคคีในชุมชน ความเชื่อในผีปูด้าเปลี่ยนไปในรูปแบบของ “มรดกวัฒนธรรม” มากกว่า ความศรัทธาแท้จริง (ชญาณิศ ชูชาติ, 2559) ความเชื่อเรื่องผีปูด้าในอีสานมีพัฒนาการจากความศรัทธาดั้งเดิมในวิญญาณบรรพบุรุษสู่การผสมผสานกับพุทธศาสนา และกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมประจำถิ่นในปัจจุบัน แม้จะมีการเปลี่ยนแปลง แต่ความเชื่อนี้ยังคงมีบทบาทสำคัญในด้านอัตลักษณ์และความเป็นชุมชนของคนอีสาน

ชุมชนบ้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีการนับถือผีปูด้ามาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชน บ้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งศาลปูด้า หรือที่ชาวบ้านเรียกศาลหนองบก ตั้งอยู่ที่ศาลาหนองบก หมู่ที่ 16 ข้างศาลจะเป็นหนองน้ำชุมชนซึ่งเรียกว่า หนองบก ถูกสร้างไว้บริเวณที่มีความร่มรื่นไม่มีการรุกλάเข้าไปในพื้นที่ สิ่งที่น่าประหลาดใจในชีวิตประจำวันเชื่อกันว่า ผีปูด้าคอยดูแลปกป้องคุ้มครองรักษาหมู่บ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข ช่วยปกป้องรักษาไม่ให้มีคนจมน้ำบริเวณหนองน้ำใกล้ที่ตั้งศาล ชาวบ้านโนนแต่จึงมีความเชื่อว่าผีปูด้ามีอิทธิฤทธิ์สามารถลดบันดาลให้ท่านพอใจจึงมีการบนบานศาลกล่าวไว้ ถ้าได้ตามที่พึงพอใจแล้วจะมาเลี้ยง เช่น การเซ่นไหว้ที่เรียกว่า เหล้าไก่ไก่ตัว จึงเกิดเป็นความเชื่อในการทำพิธีการเลี้ยงผีปูด้าเป็นประจำในทุก ๆ ปีและศาลปูด้าท้ายหมู่บ้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เป็นที่นับถือของชาวบ้านโนนแต่ด้วยเช่นกัน

ดังนั้น จากความสำคัญที่กล่าวมาในข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่อง การศึกษาบทบาทความเชื่อผีปู่ตาด้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของศาลปู่ตาด้านโนนแต่ ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีปู่ตาด้านโนนแต่ และเพื่อศึกษาบทบาทความเชื่อผีปู่ตาของคนในชุมชนบ้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของศาลปู่ตาด้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีปู่ตาในชุมชนบ้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อศึกษาบทบาทความเชื่อผีปู่ตาของคนในชุมชนบ้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้สรุปและวิเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง คือ ความเชื่อผีปู่ตา เป็นความเชื่อที่แม้จะมีอยู่ตามหมู่บ้านต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ความเชื่อจะแตกต่างกันในเรื่องความมากมายของความคิดดีสิทธ์ของผีปู่ตา ผีปู่ตาเป็นวิญญาณบรรพชนประจำหมู่บ้านที่เฝ้าอาภรณ์กำหนดที่มาได้แต่เชื่อว่าเป็นบรรพชนของชาวบ้านทุกคนทำหน้าที่คุ้มครองอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับหมู่บ้าน และสามารถดลบันดาลสิ่งต่าง ๆ ได้ตามที่ผู้บนบาน โดยมีขี้เจ้าเป็นสื่อกลางในการติดต่อการเลี้ยงผีปู่ตาจะกระทำในเดือนหก มีการเชิญผีปู่ตามาเข้าทรงเพื่อตอบคำถามต่าง ๆ ตามที่ชาวบ้านต้องการทราบ ประเพณีการเลี้ยงผีปู่ตาที่สืบทอดมรดกจากบรรพชนมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน โดยผูกพันกับธรรมชาติปาวณธรรมชุมชนอย่างแน่นแฟ้น ได้รับการสั่งสมแนวคิด ภูมิปัญญาปลูกศรัทธา คติความเชื่อจนเป็นแบบแผนการดำรงชีวิตที่มีคุณค่า อันแสดงให้เห็นถึงความเฉลียวฉลาดของทรัพยากรบุคคล และสังคมพื้นถิ่น คติความเชื่อเรื่อง “ผี” ของชาวอีสานมีความเชื่อว่า ผีมีอยู่สองกลุ่มใหญ่ กลุ่มหนึ่งเป็นผีประเภทแผ่คุณความดีช่วยคุ้มครองปกป้องภัยพิบัติทั้งปวงที่จะมากล้นภัย ตลอดจน ดูแลรักษาชุมชนให้เกิดสันติสุข ขณะเดียวกันก็อาจบันดาลให้เกิดความเดือดร้อนยุ่งยากได้หากผู้ใดล่วงละเมิดขาดความเคารพยำเกรง หรือมีพฤติกรรมอันไม่พึงปรารถนาของชุมชน กลุ่มผีดังกล่าวมีผีเจ้าผีนาย ผีบ้าน ผีเรือน ผีเจ้าที่ ผีปู่ย่า ผีปู่ตา ผีตายาย ผีมหัศจรรย์หลักเมือง ผีฟ้า ผีแถน ผีผด ผีหมอบ ผีเจ้าปู่หลุบตา หรือผีที่ชาวบ้านนับถือเฉพาะถิ่น ซึ่งมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปเป็นต้น ส่วนผีอีกกลุ่มหนึ่งเป็นผีร้ายที่คอยมุ่งทำลาย เบียดเบียน ก่อความวุ่นวายสับสนให้เกิดโทษอยู่เนื่อง ๆ เช่น ผีปอบ ผีเปรต ผีแม่แล้ง ผีท่า เมื่อชาวบ้านได้ก่อตั้งชุมชนขึ้นมา ณ บริเวณใดก็ตามย่อมจะต้องสร้าง บ้านเรือน โรง หอ หรือศาล (ตู่) ไว้เป็นที่พำนักอาศัยของกลุ่มผีประเภทที่ให้คุณไว้สำหรับบูชาเช่นสร้าง (บุญยงค์ เกศเทศ, 2542) โดยบทบาทจากความเชื่อเกี่ยวข้องส่งผลต่อสภาพสังคมและวิถีชีวิตของชาวบ้านเป็นอย่างมาก ชาวบ้านมีความเชื่อและเกรงกลัวต่อผีปู่ตาซึ่งเป็นผีบรรพชน พิธีกรรม เลี้ยงผีมีขึ้นในทุกเดือนเจียง (เดือนยี่) และเดือนหกทุกปี เพื่อเป็นการบอกกล่าวก่อนที่จะทำนา เพื่อให้ผีปู่ตาดลบันดาลความอุดมสมบูรณ์มาให้และเลี้ยงหลังจากเก็บผลผลิต เพื่อบอกผีปู่ตาถึงผลผลิตที่ได้ หรือเลี้ยงผีปู่ตาเมื่อมีการผดผี ทุกครั้งชาวบ้านจะบ่า (บนบาน) และขอความคุ้มครองจากผีปู่ตา ผีปู่ตาจะคอยให้ความช่วยเหลือเมื่อมีปัญหาและเรื่องทุกข์ร้อน การประกอบพิธีกรรมเลี้ยงเช่นไหว้ผีปู่ตาจึงเป็นการแสดงความกตัญญูที่ชาวบ้านมีต่อผีปู่ตา สร้างความร่วมมือร่วมใจ

ความสามัคคีโดยมีเจ้าผู้เป็นตัวแทนนอกจากนี้ผีปุตายังเป็นตัวกลางในการใกล้เคียงเรื่องขัดแย้งช่วยสร้างเอกภาพให้กับชุมชน ทั้งยังสามารถช่วยรักษาความสมดุลของระบบนิเวศน์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. **กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย** ได้แก่ จำนวน 30 คน คือ ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 4 คน ขจ่า จำนวน 1 คน พระสงฆ์ จำนวน 3 รูป ปราชญ์จำนวน 2 คน และผู้ร่วมพิธีกรรม จำนวน 20 คน ทั้งหมดได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง
2. **เครื่องมือวิจัย** ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 4 ส่วน ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของศาลปู่ตาบ้านโนนแต่ ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมของผีปู่ตาบ้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ส่วนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทความเชื่อผีปู่ตาของคนในชุมชนบ้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม อีกทั้ง ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบ กลั่นกรอง จำนวน 3 ท่าน คือ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษา 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านโครงสร้างข้อคำถาม และ 3) ผู้เชี่ยวชาญเนื้อหา เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัยความถูกต้องความเที่ยงตรงของเนื้อหา เพื่อความถูกต้องตามหลักวิชาการและความสมบูรณ์แบบของแบบสัมภาษณ์
3. **การเก็บรวบรวมข้อมูล** ได้แก่ การเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และใช้เครื่องมือในการศึกษาพื้นที่จริง โดยการสัมภาษณ์ สังเกต การจดบันทึก โดยศึกษาจากผู้นำชุมชน ปราชญ์ ขจ่า และผู้ร่วมพิธีกรรมที่ศาลปู่ตาบ้านโนนแต่
4. **การวิเคราะห์ข้อมูล** ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยนำข้อมูลจากภาคสนามที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลโครงสร้างข้อสรุป ด้วยการการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) และใช้แนวคิดทฤษฎีมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. การศึกษาสภาพทั่วไปของศาลปู่ตาบ้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ผลการวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของศาลปู่ตาบ้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยจำแนกผลการศึกษาออกเป็น 2 ประเด็น คือ ประวัติความเป็นมาของศาลปู่ตาบ้านโนนแต่ พบว่า ศาลปู่ตาที่อยู่บริเวณนี้มีมาก่อนการก่อตั้งหมู่บ้าน ซึ่งเป็นทุ่งเลี้ยงวัวและมีศาลเพียงตาตั้งอยู่ก่อนปี 2460 พื้นที่บริเวณที่ตั้งศาลตั้งอยู่ใกล้กับหนองน้ำ ซึ่งคือหนองบกจึงตั้งชื่อศาลตามชื่อหนองน้ำ หลังจากการก่อตั้งหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงได้มีการมาปรับปรุงศาลปู่ตาจากเสา 1 ต้น เป็นเสา 4 ต้น และจนมาถึงปัจจุบันได้ปรับปรุงเป็นปูนทั้งหมดและใช้เป็นสถานที่ทำกิจกรรมต่าง ๆ การเลือกตั้ง และสภาพพื้นที่โดยทั่วไปของศาลปู่ตาบ้านโนนแต่ พบว่า ที่ตั้งและอาณาเขตของศาลปู่ตาบ้านโนนแต่ ตั้งอยู่บริเวณศาลาหนองบกประจำหมู่บ้านโนนแต่ หมู่ที่ 16 ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งในปัจจุบันก็ได้ใช้เป็นสถานที่ในการเลือกตั้ง ศาลปู่ตาที่อยู่บริเวณนี้มีมาก่อนการก่อตั้งหมู่บ้าน ซึ่งเป็นทุ่งเลี้ยงวัวและมีศาลเพียงตาตั้งอยู่ก่อนปี 2460 พื้นที่บริเวณที่ตั้งศาลตั้งอยู่ใกล้กับหนองน้ำ ซึ่งคือหนองบก (แผนพัฒนาชุมชน, 2563) จึงตั้งชื่อศาลตามชื่อหนองน้ำ หลังจากการก่อตั้งหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงได้มีการมาปรับปรุงศาลปู่ตาจากเสา

1 ต้น เป็นเสา 4 ต้น ภายในศาลมีรูปปั้นไก่ รูปปั้นช้าง รูปปั้นลา รูปปั้นม้า รูปปั้นเต่า และรูปปั้นนางรำ เป็นศาลาที่มีหลังคาซ้อน 2 ชั้น มีบันไดทางขึ้นซึ่งตรงกับทิศเหนือ 3 ชั้น เป็นอาคารก่อปูนชั้นล่าง และเป็นไม้ชั้นบน เป็นอาคาร 2 ชั้น ภายในศาลปูตาไม้ปรากฏรูปปูนปั้นซึ่งเป็นรูปบุคคล มีเฉพาะปูนปั้นรูปช้าง ม้า ไก่ ลา เต่า และรูปปั้นนางรำ ที่ชาวบ้านนำมาถวายเป็นบริวารให้กับเจ้าปู่หนองบก อาคารหลังเดิมซึ่งอยู่ทางทิศเหนือเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ณ ปัจจุบันไม่ได้ใช้งานแล้ว และอาคารหลังใหม่อยู่ด้านทิศใต้ อยู่ติดกันเป็นเสาปูนส่วนตัวเรือนเป็นไม้ล้อมรอบมีระเบียงยื่นออกมา ส่วนด้านหน้าจะเป็นการก่อปูนขึ้นมาสุงประมาณ 50 เซนติเมตร ไว้สำหรับวางรูปปั้นบริวาร กระถางรูปในการสักการะศาลปูตาแห่งนี้

รูปภาพที่ 1 บริบทพื้นที่ตั้งศาลปูตาบ้านโนนแต้ (ชนิกานต์ ทับลือชัย, 2567)

2. การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีปูตาในชุมชนบ้านโนนแต้ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีปูตาในชุมชนบ้านโนนแต้ โดยจำแนกผลการศึกษาได้ ดังนี้

2.1 ความเชื่อเกี่ยวข้องกับผีปูตาในชุมชนบ้านโนนแต้ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม พบว่าชาวบ้านโนนแต้มีความเชื่อและยอมรับว่าผีปูตา เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้านผู้ใดจะล่วงละเมิดมิได้ เมื่อมีการสร้างบ้านเกิดขึ้นและมีความเชื่อว่าผีเจ้าที่หวงแหนรักษาไว้ เมื่อจะสร้างบ้านจึงต้องบอกกล่าวขออนุญาต และต้องสร้างที่อยู่อาศัยให้เจ้าที่จะเรียกที่อยู่อาศัยนี้ว่า ศาลหรือตบ ศาลเจ้าที่ในแต่ละแห่งจะแตกต่างกันออกไปแล้วแต่ผู้สร้างซึ่งพื้นที่ที่จะสร้างศาลเจ้าที่นั้นต้องสร้างนอกหมู่บ้านสร้างในพื้นที่ที่เงียบสงบ พื้นที่ที่เป็นสาธารณะของชุมชน และกำหนดขอบเขตของพื้นที่ไว้ว่าขอบเขตนี้คืออาณาเขตพื้นที่ของผีปูตา

2.2 พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีปูตาในชุมชนบ้านโนนแต้ มีพิธีกรรมเกี่ยวกับผีปูตาในชุมชนบ้านโนนแต้มีพิธีกรรมสำคัญ คือ พิธีกรรมการเลี้ยงผีปูตาประจำปี หมายถึง เป็นประเพณีการเลี้ยงปูตาจะกระทำ พร้อมกันทั้งหมู่บ้าน กำหนดเวลาเลี้ยงปูตามักจะทำในระหว่างเดือน 3 ซึ่งถือว่าเป็นการเลี้ยงขึ้น หมายถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิตของไร่นาเป็นการเลี้ยงขอบคุณผีและจะทำการร่วมกันกับการเสี่ยงทายฝนฟ้าในการทำการเกษตรว่าปีนี้ผลผลิตจากการทำการเกษตรจะมีความอุดมสมบูรณ์ และในเดือน 6 จะทำการเลี้ยงทุก

วันพุธแรกของเดือน 6 เหมือนกัน ต้องไม่ตรงกับวันพระหากตรงกับวันพระเลื่อนการทำพิธีออกไปให้ตรงกับวันวันพุธถัดไปเรียกการเลี้ยงครั้งนี้ว่า การเลี้ยงผี ซึ่งเป็นนิมิตหมายในการปฏิบัติกิจการด้านการเกษตรในไร่นา ภายในเรือนศาลจะมีรูปปั้นปู้ตา แทนบูชาข้าทาสชายหญิง รูปปั้นช้าง ม้า วัว ควาย หอก พวงมาลัย ดอกไม้รูปเทียน และผู้ที่ดูแลรักษาหอปู้ตาเรียกว่า “เจ้าปู้” และพิธีกรรมการเลี้ยงผีปู้ตาประจำปี หมายถึง ชาวบ้านโนนแต่มีความเชื่อในการเลี้ยง ผีปู้ตาเป็นประจำในวันพุธ ซึ่งการเลี้ยงหรือบูชาผีปู้ตาในวันพุธนั้น ต้องไม่ตรงกับวันพระ หรือวันศีล โดยการเลี้ยงผีปู้ตาทุกวันพุธนั้น ชาวบ้านมาเลี้ยงเพื่อการแก้บน หรือการวอนขอในเรื่องต่าง ๆ วิธีการและขั้นตอนการเลี้ยงผีปู้ตาบ้านโนนแต่

หลักจากที่ชาวบ้านได้บนบาน หรือวอนขอจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือผีปู้ตา เมื่อประสบผลสำเร็จตามที่ขอไว้แล้ว จะนำเหล้าไหไก่ตัวหรือเป็นสิ่งที่เราได้กล่าวไว้ตอนบนบานไว้เพื่อนำมาแก้บนของชาวบ้านโนนแต่มีความเชื่อถือและเห็นว่าเป็นพิธีกรรมที่สำคัญและตอนปู้ตาเป็นพื้นที่ที่ศักดิ์สิทธิ์ผู้ใดจะล่วงละเมิดมิได้ นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมที่ชาวบ้านกระทำการร่วมกัน ได้แก่การบนและการที่จะทำการเลี้ยงทุกวันพุธแรกของเดือน 6 เหมือนกัน ต้องไม่ตรงกับวันพระหากตรงกับวันพระเลื่อนการทำพิธีออกไปให้ตรงกับวันวันพุธถัดไปเรียกการเลี้ยงครั้งนี้ว่า การเลี้ยงผี ซึ่งเป็นนิมิตหมายในการปฏิบัติกิจการด้านการเกษตรในไร่นาและจัดพิธีกรรมการเลี้ยงผีปู้ตาขึ้นในเดือน 3 ถือว่าเป็นการเลี้ยงขึ้น หมายถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิตของไร่นาเป็นการเลี้ยงขอบคุณผีและจะร่วมกันกับการเสี่ยงทายฝนฟ้าในการทำการเกษตรว่าปีนี้ผลผลิตจากการทำการเกษตรจะมีความอุดมสมบูรณ์หรือไม่ เหตุการณ์เลี้ยงผีปู้ตาในวันพุธนั้นทำแบบนี้มาตั้งแต่สมัยโบราณ ผู้เฒ่ากำหนดให้เป็นวันวันพุธแรกของทุกเดือน 6 ของทุกปี (เจษฎา แก้วมาลา, สัมภาษณ์, 2567)

3. การศึกษาบทบาทความเชื่อผีปู้ตาของคนในชุมชนบ้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทความเชื่อผีปู้ตาของคนในชุมชนบ้านโนนแต่ มีความเชื่อเรื่องของการศาสนาการถือศีลทำบุญและสิ่งเหนือธรรมชาติการบนบานเป็นที่พึ่งทางจิตใจหรือที่ยึดเหนี่ยวของคนในชุมชน 3 ด้าน ดังนี้

3.1 บทบาทความเชื่อด้านการเกษตร ด้วยวิถีชีวิตของชาวบ้านโนนแต่ส่วนใหญ่ทำการเกษตรปลูกข้าว ปลูกอ้อย และปลูกมัน ความเชื่อความศรัทธาต่อผีปู้ตาที่ชาวบ้านโนนแต่จึงได้ให้เจ้าทำการทำนายและบนบานจากผีปู้ตาขอให้ได้ผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น และขอให้ฟ้าฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล (ชัยณรงค์ สีสาร, 2567, สัมภาษณ์)

3.2 บทบาทความเชื่อด้านสุขภาพ แต่ก่อนชาวบ้านรักษาเจ็บไข้ด้วยการพึ่งหมอผู้เล่าเรียนวิชาพุทธเวทย์และไสยเวทย์มีความสามารถขับไล่ผีถอนคุณไสย ชาวบ้านพึ่งหมอธรรมในการรักษาโรคร้ายไข้เจ็บมาระยะหนึ่ง ชาวบ้านเชื่อว่าจะมีแต่ความสุขความสบายใจจึงนับถือหมอธรรมมาช่วงหนึ่ง ต่อมามีการเปลี่ยนมานับถือผีปู้ตา ชาวบ้านเชื่อว่าถ้ามาอยู่ในการดูแลของผีปู้ตาจะทำให้มีสุขภาพที่แข็งแรงไม่เจ็บไข้ได้ป่วยพบเจอแต่สิ่งดี ๆ เปลี่ยนมานับถือผีปู้ตา พอถึงช่วงเข้าพรรษาจะมีการนำดอกไม้รูปเทียนบูชาเพื่อแสดงความเคารพ เรียกว่า ขึ้นของรักษา ทำให้เกิดความสบายใจในชีวิต (สาย สีสาร, 2567, สัมภาษณ์)

3.3 บทบาทความเชื่อด้านสังคม เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ ทำให้เกิดความเชื่อต่าง ๆ เกิดขึ้น ความเคารพบูชากราบไหว้ผีปู้ตา เป็นศูนย์รวมทำกิจกรรมสำคัญต่าง ๆ เช่น เป็นสถานที่ในการเลือกตั้ง การประชุมภายในชุมชน และพิธีกรรมเกี่ยวกับการเลี้ยงศาลปู้ตาในชุมชนบ้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม (ผืน พลท่า, 2567, สัมภาษณ์) ด้วยการเคารพและศรัทธาความเชื่อเกี่ยวกับผีปู้ตาและปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชนตั้งไว้ ช่วยกันดูแลรักษาพื้นที่บริเวณรอบศาลปู้ตาอยู่เสมอ และสามารถสร้างเป็นแหล่งการเรียนรู้ให้กับชุมชนได้

ดังนั้น ผีปูดจึงเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้านอีกหนึ่งแห่งนอกเหนือจากวัด สำหรับข้อห้ามต่าง ๆ แต่ละพื้นที่จะกำหนดขึ้นตามความคิดเห็นส่วนใหญ่ของคนในชุมชนหรือเจ้าเป็นผู้กำหนด ห้ามผู้ใดยึดครองบริเวณเขตดอนปู่ตาและทรัพยากรต่าง ๆ ในอาณาเขตเพื่อมาเป็นของส่วนตัวโดยเด็ดขาด ให้ถือเป็นเขตอภัยทานไม่ว่าจะเป็นสัตว์เล็กสัตว์ใหญ่ที่อาศัยอยู่บริเวณเขตดอนปู่ตาถือว่าเป็นบริวารของท่านทั้งหมด ห้ามผู้ใดล่าสัตว์หรือตัดไม้ทำลายป่าโดยเด็ดขาด ต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าผ่านการทำพิธีขอขมาหรือผู้นำชุมชน เสียก่อนจึงจะสามารถเข้าไปตัดไม้ใช้ประโยชน์ได้โดยต้องนำไม้ที่ตัดไปใช้ประโยชน์ส่วนร่วม และปลูกต้นไม้ทดแทนต้นเดิมที่ตัดไป ห้ามแสดงกิริยาและพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่อสถานที่เด็ดขาด เช่น ปัสสาวะ อุจจาระในเขตพื้นที่ดอนปู่ตา ห้ามมั่วสุมทางเพศหรือเสพของมีนเมา ห้ามลบหลู่และกล่าววาจาที่ส่อเจตนาไม่เคารพต่อศาลปู่ตาโดยเด็ดขาด

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของศาลปู่ตาบ้านโนนแต้ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ลักษณะสภาพโดยทั่วไปของพื้นที่โดยรอบศาลปู่ตาบ้านโนนแต้ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นศาลปู่ตาที่เป็นที่เคารพสักการะของชุมชนและหมู่บ้านใกล้เคียง พบว่ามีที่ตั้งศาลอยู่ใกล้บริเวณที่เป็นหนองน้ำของชุมชน ซึ่งให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์สาธารณะได้ มีการลงปลาหว่านแหเป็นประจำทุก ๆ 2 ปี ศาลปู่ตามีลักษณะเป็นเสา 1 ต้น เป็นเสา 4 ต้น ภายในศาลมีรูปปั้นไก่ รูปปั้นช้าง รูปปั้นลา รูปปั้นม้า รูปปั้นเต่า และรูปปั้นนางรำ เป็นศาลาที่มีหลังคาซ้อน 2 ชั้น มีบันไดทางขึ้นซึ่งตรงกับทิศเหนือ 3 ชั้น เป็นอาคารก่อปูนชั้นล่าง และเป็นไม้ชั้นบน เป็นอาคาร 2 ชั้น ภายในศาลปู่ตาไม่ปรากฏรูปปูนปั้นซึ่งเป็นรูปบุคคลมีเฉพาะปูนปั้นรูปช้าง ม้า ไก่ ลา เต่า และรูปปั้นนางรำ ที่ชาวบ้านนำมาถวายเป็นบริวารให้กับเจ้าปู่หนองบก อาคารหลังเดิมซึ่งอยู่ทางทิศเหนือเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ณ ปัจจุบันไม่ได้ใช้งานแล้ว และอาคารหลังใหม่อยู่ด้านทิศใต้อยู่ติดกันเป็นเสาปูนส่วนตัวเรือนเป็นไม้ล้อมรอบมีระเบียงยื่นออกมา ส่วนด้านหน้าจะเป็นการก่อปูนขึ้นมาสูงประมาณ 50 เซนติเมตร ไว้สำหรับวางรูปปั้นบริวารกระถางรูปในการสักการะศาลปู่ตาแห่งนี้

2. เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีปูดบ้านโนนแต้ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า มีพิธีกรรมที่สำคัญอยู่ 2 พิธีกรรม คือ พิธีกรรมการเลี้ยงผีปูดประจำปีซึ่งชาวบ้านโนนแต้จะเลี้ยงประจำปีในเดือน 3 เป็นการเลี้ยงเพื่อขอบคุณผีและจะมาร่วมกันกับการเลี้ยงหาญไฟในการทำกรเกษตรว่าปีนี้ผลิตจากการทำการเกษตรจะมีความอุดมสมบูรณ์ และเดือน 6 เป็นเลี้ยงทุกวันพุธแรกของเดือน 6 เหมือนกัน ต้องไม่ตรงกับวันพระหากตรงกับวันพระเลื่อนการทำพิธีออกไปให้ตรงกับวันวันพุธถัดไปเรียกการเลี้ยงครั้งนี้ว่า การเลี้ยงผี ซึ่งเป็นนิมิตหมายในการปฏิบัติกิจการด้านการเกษตรในไร่นา และพิธีกรรมการเลี้ยงผีปูดประจำปีวันจะเลี้ยงทุกวันพุธซึ่งไม่ตรงกับวันพระเป็นการเลี้ยงหรือการบูชาหลังจากที่ชาวบ้านไปบนบานศาลกล่าวแล้วได้ประสบผลสำเร็จ โดยในการเลี้ยงผีปูดจะมีเครื่องเส้นไหวหลัก ๆ คือเหล้า ไก่ตัว หวีหมู พาคาว พาหวาน ผลไม้ น้ำหวาน และอาจจะเพิ่มเติมแล้วแต่ศรัทธาของบุคคล

3. เพื่อศึกษาบทบาทความเชื่อผีปูดของคนในชุมชนบ้านโนนแต้ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า มีทั้งหมดอยู่ 3 ด้าน คือ 1) บทบาทความเชื่อด้านการเกษตร ด้วยวิถีชีวิตของชาวบ้านโนนแต้ส่วนใหญ่ทำการเกษตรปลูกข้าว ปลูกอ้อย และปลูกมัน ความเชื่อความศรัทธาต่อผีปูดที่ชาวบ้านโนนแต้จึงได้ให้เจ้าทำการทำนายและบนบานจากผีปูดขอให้

ได้ผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น และขอให้ฟ้าฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล 2) บทบาทความเชื่อด้านสุขภาพ ชาวบ้านเชื่อว่าถ้ามาอยู่ในการดูแลของผีปูดจะทำให้มีสุขภาพที่แข็งแรงไม่เจ็บไข้ได้ป่วย พบเจอแต่สิ่งดี ๆ เปลี่ยนมานับถือผีปูด พอถึงช่วงเข้าพรรษาจะมีการนำดอกไม้ธูปเทียนบูชาเพื่อแสดงความเคารพ เรียกว่า ชื่นของรักษา ทำให้เกิดความสบายใจในการใช้ชีวิต และ 3) บทบาทความเชื่อด้านสังคม เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ ทำให้เกิดความเชื่อต่าง ๆ เกิดขึ้น ความเคารพบูชากราบไหว้ผีปูด เป็นศูนย์รวมทำกิจกรรมสำคัญต่าง ๆ เช่น เป็นสถานที่ในการเลือกตั้ง การประชุมภายในชุมชน และพิธีกรรมเกี่ยวกับการเลี้ยงศาลปูดในชุมชนบ้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

การอภิปรายผล

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. สภาพทั่วไปของศาลปูดบ้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า สภาพโดยทั่วไปของพื้นที่โดยรอบศาลปูดบ้านโนนแต่ เป็นศาลปูดที่เป็นที่เคารพสักการะของชุมชนและหมู่บ้านใกล้เคียง พบว่ามีที่ตั้งศาลอยู่ใกล้บริเวณที่เป็นหนองน้ำของชุมชน คือ หนองบก ชาวบ้านเรียกว่า ศาลปูดหนองบก เป็นอาคารไม้ 2 หลัง อาคารหลังเดิมซึ่งอยู่ทางทิศเหนือเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ณ ปัจจุบันไม่ได้ใช้งานแล้ว และอาคารหลังใหม่อยู่ด้านทิศใต้อยู่ติดกันเป็นเสาปูนส่วนตัวเรือนเป็นไม้ล้อมรอบมีระเบียงยื่นออกมา ส่วนด้านหน้าจะเป็นการก่อปูนขึ้นมาเพื่อวางรูปปั้นบริวาร กระจ่างรูปในการสักการะศาลปูดแห่งนี้ ซึ่งสอดคล้องกับพระกมลฤทธิ์ ภารสาร และคณะ (2565) ได้ศึกษาเรื่องการมีอยู่ของผีปูดบ้านโนนต้นตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า ผีปูดเป็นแนวคิดที่มีมาตั้งแต่ยุคแรกของอาณาจักรล้านช้างซึ่งมีความเชื่อเกี่ยวกับผีหรือวิญญาณที่ปกปักรักษาบ้านเมืองรักษาประชาชน สัตว์เลี้ยงให้มีความร่มเย็นมีความสุขและอยู่รอดปลอดภัยพร้อมทั้งดูแลรักษาพืชพันธุ์ธัญญาหารให้มีความอุดมสมบูรณ์และชาวบ้านยังเชื่ออีกว่าผีปูดสามารถจัดภยันตรายต่าง ๆ ได้ สภาพผีปูดบ้านโนนต้น เป็นสภาวะของการมีอยู่ของวิญญาณที่สิงสถิตอยู่ที่ศาลปูดบ้านโนนต้นซึ่งชาวบ้านเรียกว่าผีปูด และชาวบ้านเชื่อว่าผีปูดเป็นวิญญาณที่ปกปักรักษาบ้านเมือง ชาวบ้าน สัตว์เลี้ยงของชุมชน

2. ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีปูดในชุมชนบ้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม การศึกษาเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีปูดบ้านโนนแต่ พบว่า มีพิธีกรรมที่สำคัญอยู่ 2 พิธีกรรม คือ พิธีกรรมการเลี้ยงผีปูดประจำปีซึ่งชาวบ้านโนนแต่จะเลี้ยงประจำปีในเดือน 3 เป็นการเลี้ยงเพื่อขอบคุณผีและจะทำงานร่วมกันกับการเสี่ยงทายฝนฟ้าในการทำการเกษตรว่าปีนี้ผลผลิตจากการทำการเกษตรจะมีความอุดมสมบูรณ์ และเดือน 6 เป็นเลี้ยงทุกวันพุธแรกของเดือน 6 เหมือนกัน ต้องไม่ตรงกับวันพระหากตรงกับวันพระเลื่อนการทำพิธีออกไปให้ตรงกับวันวันพุธถัดไปเรียกการเลี้ยงครั้งนี้ว่า การเลี้ยงผี ซึ่งเป็นนิมิตหมายในการปฏิบัติกิจการด้านการเกษตรในไร่นา และพิธีกรรมการเลี้ยงผีปูดประจำวันจะเลี้ยงทุกวันพุธซึ่งไม่ตรงกับวันพระเป็นการเลี้ยงหรือการบูชาหลังจากที่ชาวบ้านไปนบนาศาลกล่าวแล้วได้ประสบผลสำเร็จ โดยในการเลี้ยงผีปูดจะมีเครื่องเส้นไหว้หลักๆคือเหล้า ไก่ตัว หวีหมู พาคาว พาหวาน ผลไม้ น้ำหวาน และอาจจะเพิ่มเติมแล้วแต่ศรัทธาของบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับสิบลี ชาญสาสนี จันทรดอน และคณะ (2561) ได้ทำการศึกษาเรื่องผีปูดความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมของชาวมหาสารคามเพื่อศึกษาความเชื่อประเพณีและขั้นตอนพิธีกรรมของผีปูดจังหวัดมหาสารคาม พบว่า ทุกคนในชุมชนยังให้ความเชื่อถือเคารพศรัทธายึดมั่นในความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมที่มีมาแต่อดีตโดยมีเฒ่าจ้าวเป็นตัวแทนของผีปูดซึ่งชาวบ้านเลือกสรร

ให้ทำหน้าที่สื่อสารระหว่างผีปูดกับชาวบ้าน เฒ่าจ้ำเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดี มีคุณธรรม ซื่อสัตย์และเสียสละ เมื่อเฒ่าจ้ำถึงแก่กรรมก็ต้องเลือกเฟ้นหาชาวบ้านคนใหม่มาทำหน้าที่เฒ่าคนต่อไปในการคัดเลือกใหม่โดยวิธีเสี่ยงทายต่อหน้าศาลปู่ลาโดยมีชาวบ้านร่วมเป็นสักขีพยานในด้านความเชื่อชาวบ้านมีความเชื่อว่าผีปูดคือผีบรรพบุรุษที่ทำหน้าที่ป้องกันภัยพิบัติต่าง ๆ ที่จะเกิดกับหมู่บ้านและให้ความอยู่เย็นเป็นสุขแก่ชาวบ้านด้านประเพณีจัดขึ้นในวันพุธแรกของเดือนหกด้านพิธีกรรมเฒ่ามีหน้าที่ทำหรือนำพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีปูดและบริเวณที่อยู่อาศัยรวมถึงบวงสรวงเสี่ยงทายโดยใช้ไม้ทำนายฟ้าฝนโดยเฒ่าจะเก็บเศษไม้ยาวประมาณ 1 วา แกวบริเวณพิธีมาใช้เสี่ยงทายหากฝนตกก็ไม่ว่าจะยาวขึ้นอีกกว่าครึ่งวาก็อย่างน่าอัศจรรย์ รวมทั้งทำพิธีสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาทำพิธีปัดรังควาน นอกจากนี้ เฒ่าจ้ำยังต้องเอาใจใส่ดูแลป้องกันรักษาพื้นที่บริเวณป่า ต้นไม้ สัตว์ รวมไปถึงทรัพยากรผลิตผลจากป่าตอนปู่ตาทั้งปวงให้อยู่ในสภาพปกติตามบัญชาของผีปูดด้วยถือว่าเป็นสมบัติของผีปูดที่ผู้ใดจะล่วงละเมิดมิได้หากมีความจำเป็นต้องการใช้ สอยสิ่งใดภายในบริเวณป่าตอนปู่ตา เช่น เห็ด แมลง ฟันไม้แห้ง ผัก และพืช สมุนไพร เป็นต้น ต้องขออนุญาตผีปูดเป็นส่วนตัวและผ่าน “เฒ่าจ้ำ” เสมอ มิฉะนั้นจะถูกผีปูดลงโทษให้ได้รับภัยพิบัติต่าง ๆ จนอาจถึงแก่ชีวิตได้ ประเพณีเลี้ยงผีปูดานับว่าเป็นประเพณีอันชาญฉลาดของบรรพชนที่สืบทอดกันมาทำชุมชนเกิดความเชื่อและศรัทธาขวัญและกำลังใจรวมทั้งความสามัคคี

3. บทบาทความเชื่อผีปูดของคนในชุมชนบ้านโนนแต้ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม การศึกษาเรื่องบทบาทความเชื่อผีปูดของคนในชุมชนบ้านโนนแต้ พบว่า มีทั้งหมดอยู่ 3 ด้าน คือ 1) บทบาทความเชื่อด้านการเกษตร ด้วยวิถีชีวิตของชาวบ้านโนนแต้ส่วนใหญ่ทำการเกษตรปลูกข้าว ปลูกอ้อย และปลูกมัน ความเชื่อความศรัทธาต่อผีปูดที่ชาวบ้านโนนแต้จึงได้ให้เจ้าทำการทำนายและบนบานจากผีปูดขอให้ได้ผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น และขอให้ฟ้าฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล 2) บทบาทความเชื่อด้านสุขภาพ ชาวบ้านเชื่อว่าถ้ามาอยู่ในการดูแลของผีปูดจะทำให้มีสุขภาพที่แข็งแรงไม่เจ็บไข้ได้ป่วย พบเจอแต่สิ่งดี ๆ เปลี่ยนมานับถือผีปูด พอถึงช่วงเข้าพรรษาจะมีการนำดอกไม้ธูปเทียนบูชาเพื่อแสดงความเคารพ เรียกว่า ขึ้นของรักษาทำให้เกิดความสบายใจในการใช้ชีวิต และ 3) บทบาทความเชื่อด้านสังคม เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ ทำให้เกิดความเชื่อต่าง ๆ เกิดขึ้น ความเคารพบูชากราบไหว้ผีปูด เป็นศูนย์รวมทำกิจกรรมสำคัญต่าง ๆ ซึ่งสร้างความผูกพันบนฐานความเชื่อด้านพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน ร่วมกับกิจกรรมทางสังคมในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับอิทธิพล นันชนติ (2558) ได้ทำการศึกษาการนับถือผีของชาวไทย : ความสัมพันธ์ด้านความเชื่อและนิเวศวิทยาวัฒนธรรม พบว่า การนับถือผีของชาวไทย ทำอุเทนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมเชิงสหวิทยาการที่คอยชี้แนะอธิบายให้ความรู้ช่วยเหลือคุ้มครองป้องกันภัยให้ชาวไทย และยังพบว่าเมื่อมีเรื่องเล่าประสบการณ์อาจจะส่งผลให้เกิดความเชื่อตามมาโดยชาวไทยยังสถาปนาผีญาพ่อขึ้นเป็นศาลเจ้าพ่อหลักเมืองท่าอุเทนซึ่งเปรียบเสมือนเอกลักษณ์หรือตัวแทนของทุกคนที่สร้างความผูกพันบนสำนึกแห่งชุมชนอันจะส่งผลถึงความเป็นเอกภาพให้ชุมชนดำรงอยู่ต่อไปโดยมีพิธีกรรมทรงเมืองเป็นกลไกกระชับความสัมพันธ์ของความเป็นพวกเดียวกันอันจะก่อให้เกิดความรักสามัคคีกันและธำรงวัฒนธรรมของกลุ่มชนสืบไป

ข้อค้นพบ หรือองค์ความรู้ใหม่เชิงวิชาการ

จากความเชื่อความศรัทธาเกี่ยวกับผีปูดบ้านโนนแต้ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคามที่ชาวบ้านนับถือเคารพบูชา และให้การยอมรับผ่านขจ้ำ ซึ่งเป็นผู้สื่อสารในพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนทำให้เกิดบทบาทความสำคัญที่เชื่อมโยงกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมชุมชนบ้านโนนแต้ เช่น บทบาทความเชื่อด้านการเกษตรที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตในชุมชน และบทบาท

ความเชื่อด้านสุขภาพ ความอยู่ดีมีสุขของชาวบ้านทำให้มีสุขภาพที่แข็งแรง การบูชาเรียกว่า ชื่นของรักษา และบทธาพความเชื่อ ด้านสังคม เป็นพื้นที่ที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ เป็นศูนย์รวมทำกิจกรรมสำคัญต่าง ๆ ของชุมชน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

การศึกษาบทธาพความเชื่อผีปอบบ้านโนนแต่ ควรส่งเสริมให้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องประวัติความเป็นมาและที่มาของศาล ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาและสืบค้นต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการสนับสนุนการอนุรักษ์และสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับพิธีกรรมผีปอบ

2.2 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาผีและความเชื่อเกี่ยวกับปอบในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อให้มีมิติทางสังคมและวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

ชญาธิศ ชูชาติ. (2559). การเปลี่ยนแปลงของคติความเชื่อการเลี้ยงผีเจ้าพ่อปอบตา กรณีศึกษาชาวไทยพวน ชุมชนบ้านหัวกระสังข์

จังหวัดฉะเชิงเทรา. (วิทยานิพนธ์). ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บุญยงค์ เกศเทศ. (2542). การศึกษามานุษยวิทยาวัฒนธรรมในภาคอีสาน. ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ปรานี วงษ์เทศ. (2538). โลกของผี: ความเชื่อและวิถีชีวิตไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

แผนพัฒนาชุมชน. (2563). แผนพัฒนาชุมชนบ้านโนนแต่ ปี 2563-2567. เอกสารอัดสำเนา.

พระกมลฤทธิ การสาร และคณะ. (2565). การมีอยู่ของผีปอบบ้านโนนตุ่น ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. วารสาร

สถาบันวิจัยพหุวัฒนธรรม, 2(9), 113-123.

สปีย์ ขยำนุสสนิ จันทรดอน และคณะ. (2561). ผีปอบ : ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม ของชาวมหาสารคาม. วารสารข้อ

พะยอม มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 29(1), 415-420.

อธิราชย์ นันขันตี และคณะ. (2558). การนับถือผีของชาวไทยย้อ ความสัมพันธ์ด้านความเชื่อและนิเวศวิทยาวัฒนธรรม.

(วิทยานิพนธ์). สาขาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

บุคลากร

เจษฎา แก้วมาลา (ผู้ให้สัมภาษณ์). ชนิกันต์ ทับลือชัย (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่บ้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2567.

ชัยณรงค์ สีสาร (ผู้ให้สัมภาษณ์). ชนิกันต์ ทับลือชัย (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่บ้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2567.

ผื่น พลท่า (ผู้ให้สัมภาษณ์). ชนิกันต์ ทับลือชัย (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่บ้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัด

มหาสารคาม. เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2567.
สาย สีสาร (ผู้ให้สัมภาษณ์). ชนิกันต์ ทับลือชัย (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่บ้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัด
มหาสารคาม. เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2567.